

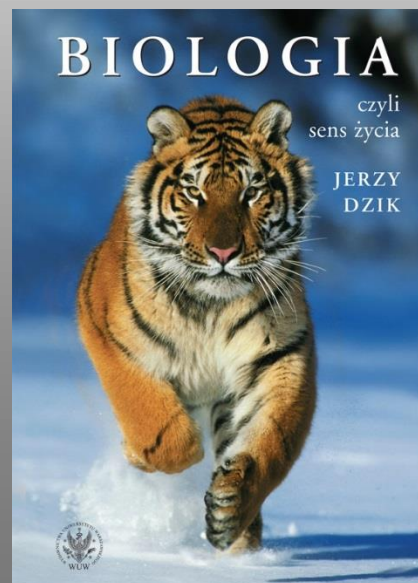
Zoologia **2.**

GENEZA WIELOKOMÓRKOWCÓW

Jerzy Dzik

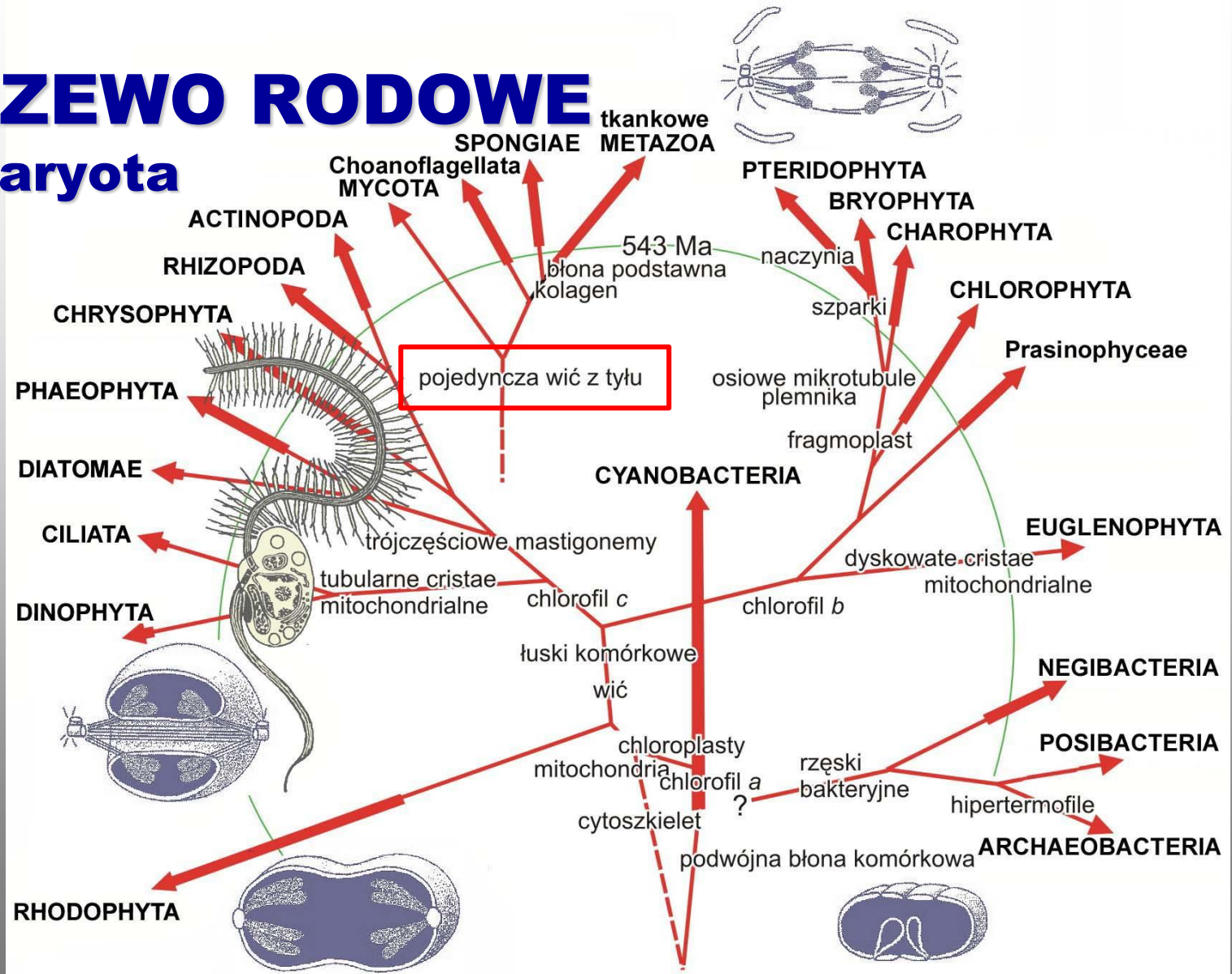
*Instytut Paleobiologii PAN
Instytut Zoologii UW*

Warszawa 2019

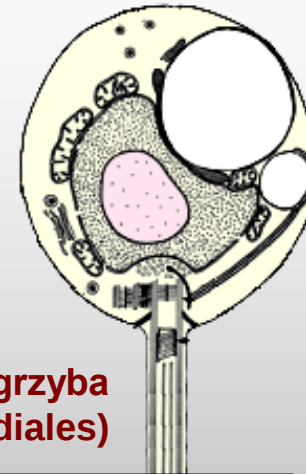
DRZEWO RODOWE

Eukaryota

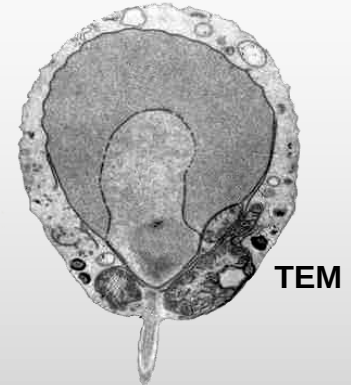

OPISTHOCONTAE

ORIENTACJA WICI a pochodzenie zwierząt

pływka grzyba
Rhizophydium (Chytridiales)

plemnik grzyba
Blastocladia

- pokrewieństwo molekularne dowodzi bliskości Choanoflagellata, grzybów i zwierząt
- wspólny dla nich plemnik z pojedynczą wicią skierowaną do tyłu

poza światem zwierząt tylko grzyby mają takie stadia wiciowe

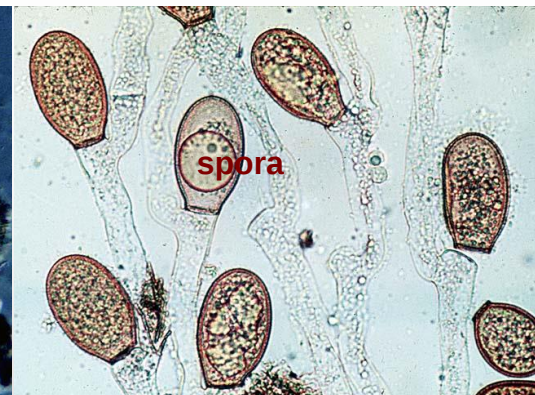
CHYTRIDIOMYCETES

WODNE

grzyby wiciowe

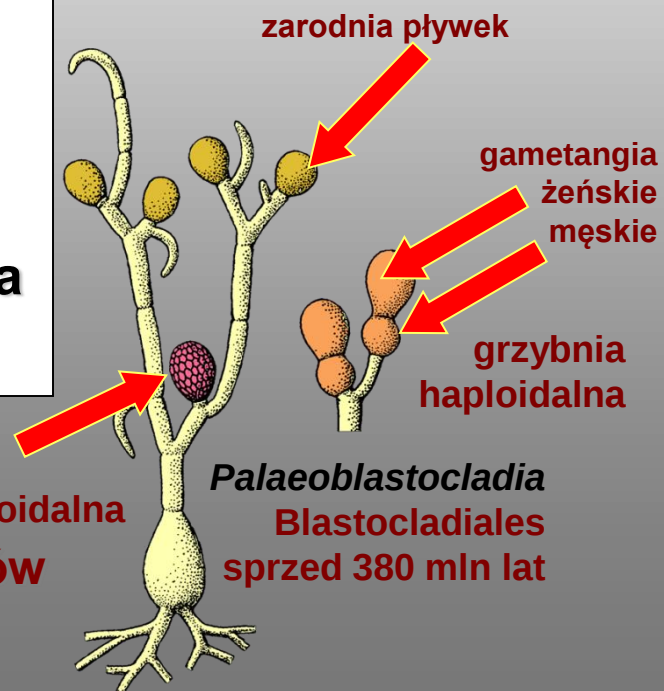

jednokomórkowa grzybnia
Chytridiales
z przetrwalnikowymi sporami (zygoty)

wielokomórkowa
grzybnia Blastocladales
z zarodnikami

- haploidalne stadia pływające (pływki lub plemniki) z wicią do tyłu
- chitynowa ściana komórkowa
- wielojądrowa grzybnia jednokomórkowa lub podzielona septami

zygoty jako przetrwalniki wodnych organizmów

Palaeoblastocladia
Blastocladales
sprzed 380 mln lat

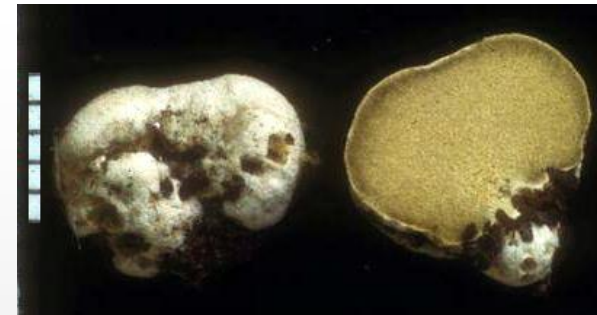
ZYGOMYCETES

LĄDOWE

„pra-trufle” i pleśń

owocniki

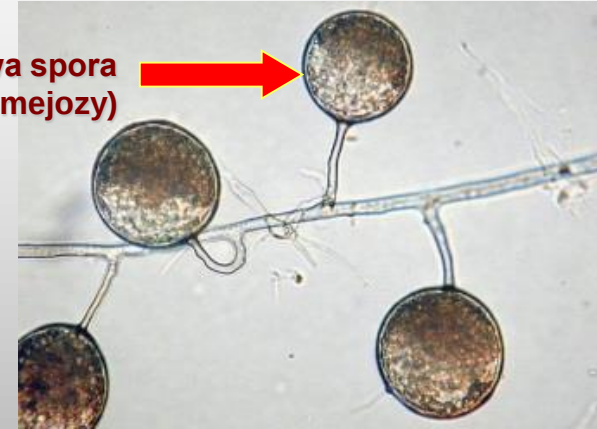
Glomus

spora sprzed 460 mln lat

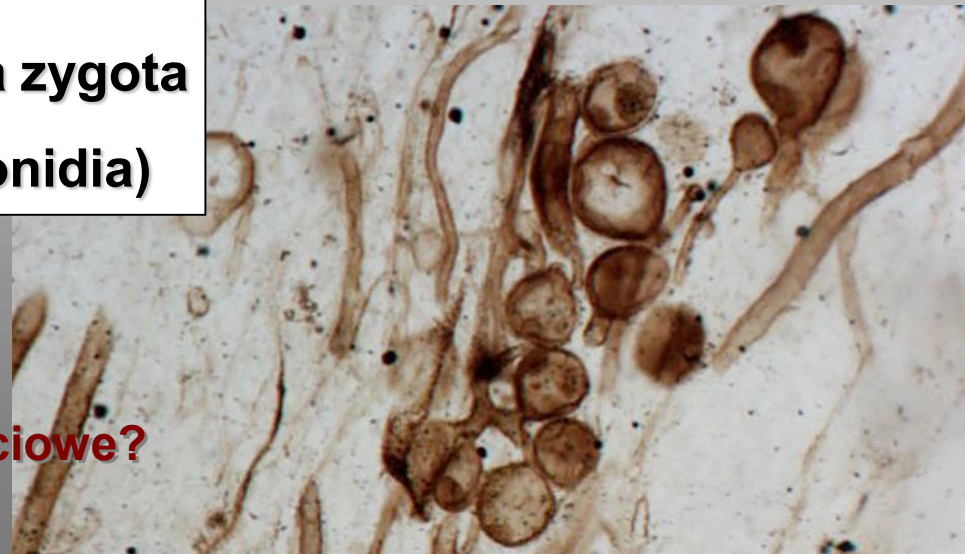
wielojądrowa spora
(bez mejozy)

- nie mają wici, bo lądowe
- u „pleśni” przetrwalnikowa zygota
- także spory bezpłciowe (konidia)

mycorrhiza psylofitów
sprzed 380 mln lat

pierwotnie mikoryzalne i bezpłciowe?

ASCOMYCETES & BASIDIOMYCETES

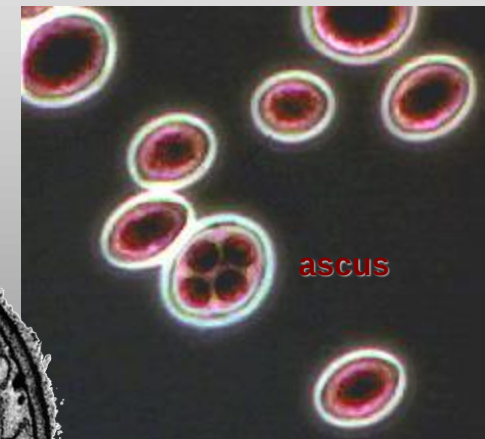
GRZYBY WYŻSZE

spory mejotyczne

worki *Taphrina* na powierzchni
zainfekowanego liścia

- przetrwalnikami spory mejotyczne
- zwykle po osiem, wewnątrz ściany macierzystej komórki (*ascus*) lub z niej (*basidium*) wypączkowują
- u podstawczaków permanentna dwujądrowość; od płciowego kontaktu plech do mejozy

drożdże
Saccharomyces

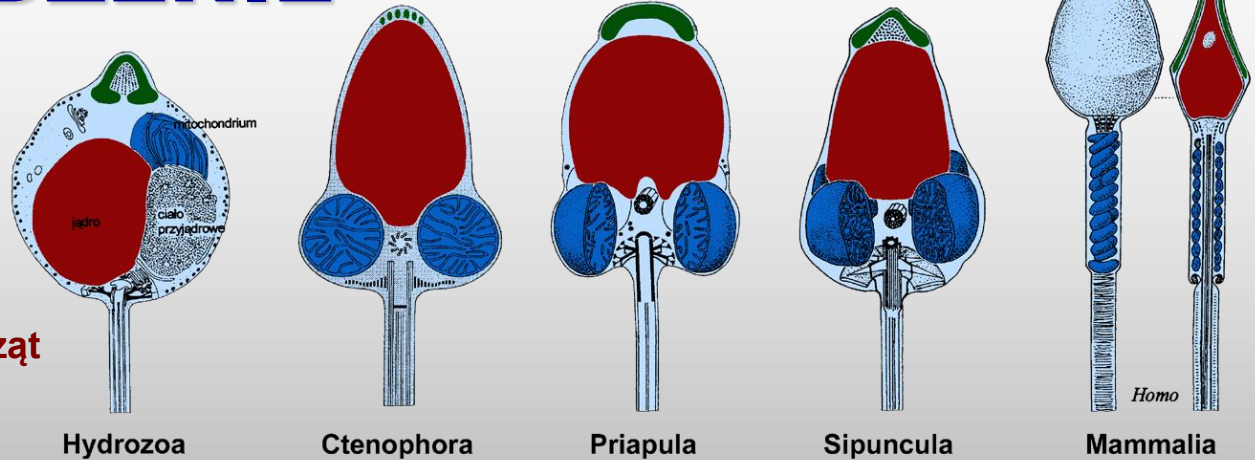
chitynowa
ściana komórkowa

pierwotnie pasożyty roślin

prawdziwe trufle *Tuber* to workowce z rzędu Pezizales

POCHODZENIE zwierząt

plemniki zwierząt

- zwierzęta to wielokomórkowe Opisthocontae wytwarzające kolagenową substancję międzykomórkową
- wywodzą się od wspólnego przodka o takich cechach, ale niektóre wtórnie mogły zatracić część cech diagnostycznych

zwierzęta w takim ujęciu są grupą monofiletyczną

ZWIERZĘTA

ściśle ujęcie

choanoflagellat
Monosiga

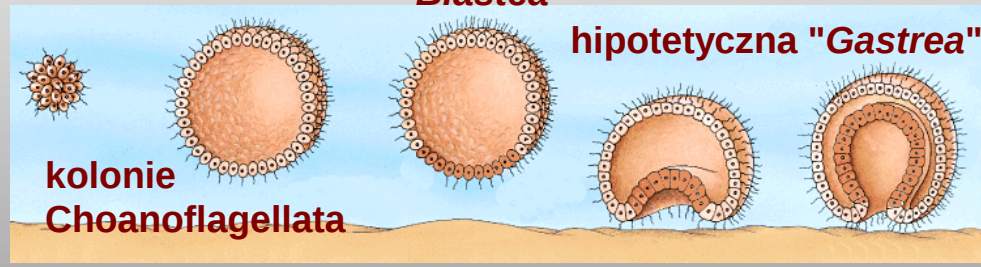
microvilli

wić

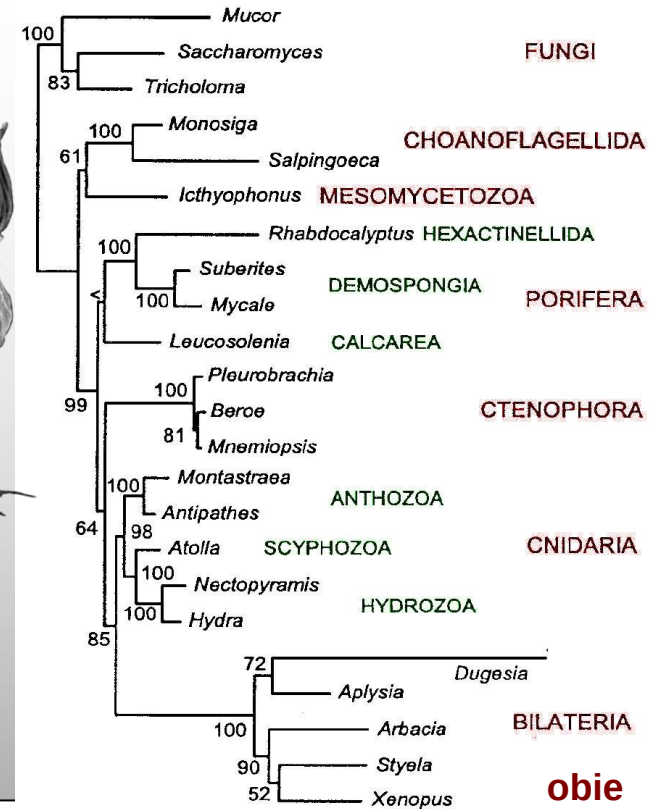

"Blastea"

hipotetyczna "Gastrea"

kolonie
Choanoflagellata

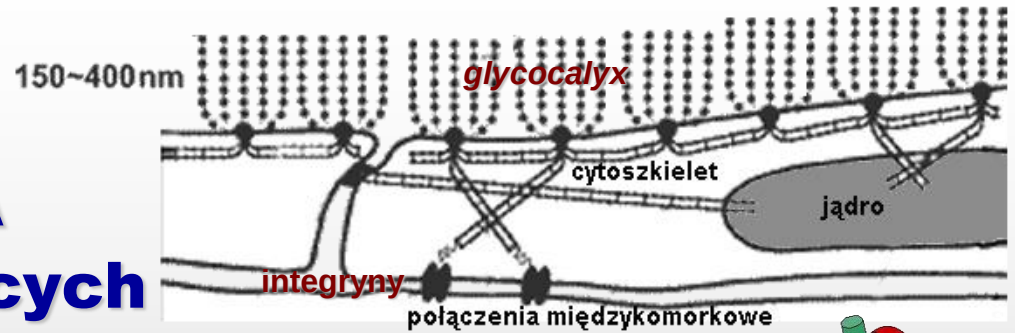

obie
podjednostki
rRNA

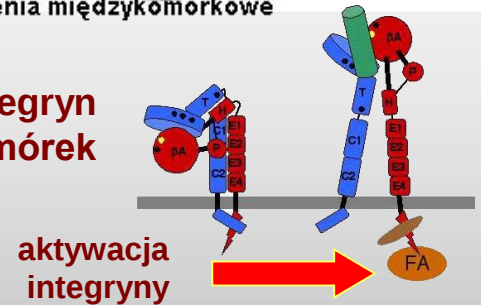
- droga powstania wielokomórkowości być może taka, jak w rozwoju osobniczym
- początki różnicowania planów budowy nieznane

zwierzę jest kolonią komórek nierozdzielonych po mitozie

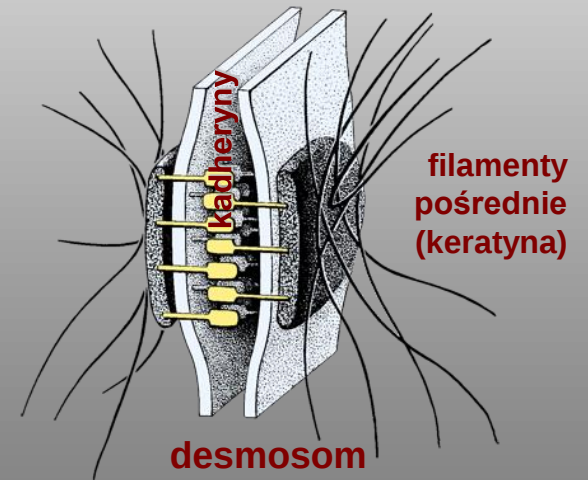
POŁĄCZENIA komórek zwierzęcych

zmiany konfiguracji integrzyn
umożliwiają łączenie komórek

- komórki powierzchni ciała wiąże oligo-polisacharydowa *glycocalyx*
- błonę komórkową z substancją międzykomórkową łączą integryny (kluczowe przy pełzaniu)
- cytoszkielet sąsiednich komórek łączą kadheryny (przez desmosomy)

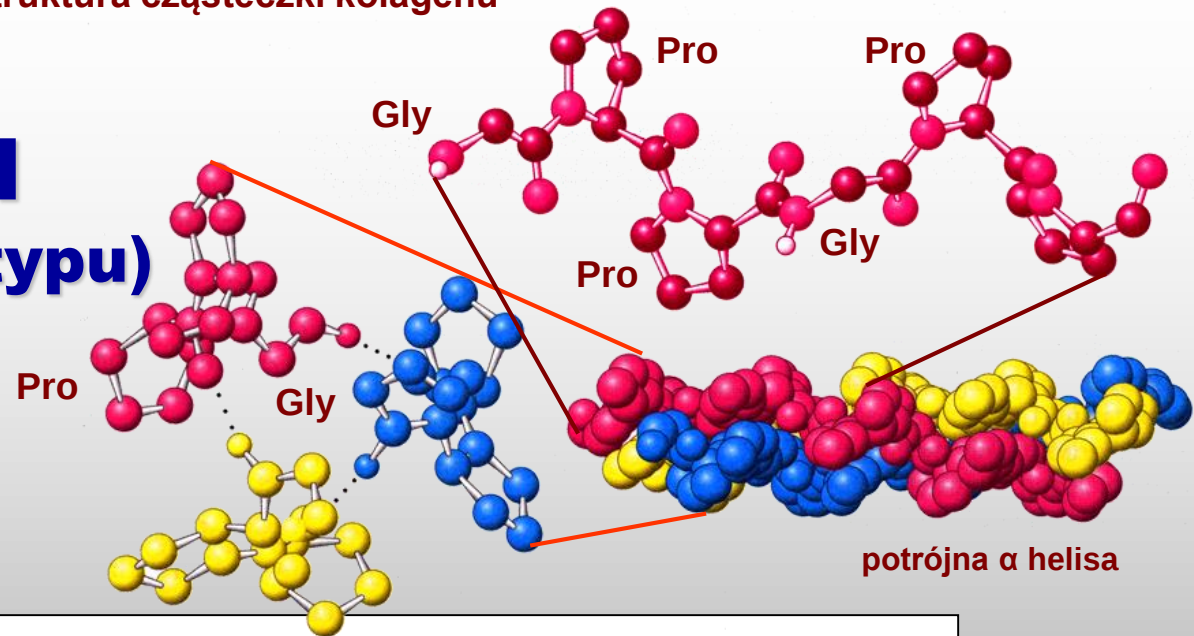

większe rozmiary wymagają mocnej substancji międzykomórkowej

struktura cząsteczki kolagenu

KOLAGEN

fibrylarny (I typu)

- szkielet z polimerowej substancji zewnątrzkomórkowej jest kosztowną inwestycją
- dla autotroficznych roślin tanie są cukry – celuloza
- dla saprofitycznych grzybów glukozoamina – chityna
- dla drapieżnych zwierząt aminokwasy – **kolagen**

ewolucyjnie pierwotną formą kolagenu jest spongina

KOLAGEN

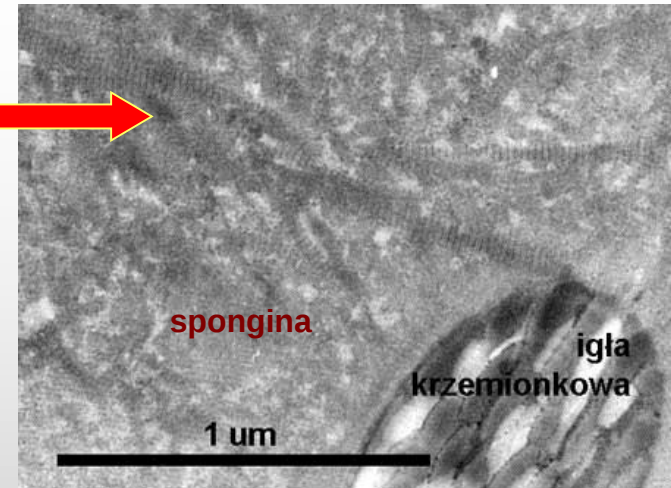
gąbek

- substancją konstrukcyjną gąbek jest kolagen fibrylarny lub krótkołańcuchowa spongina
- kolagen może spajać mineralne igły szkieletu

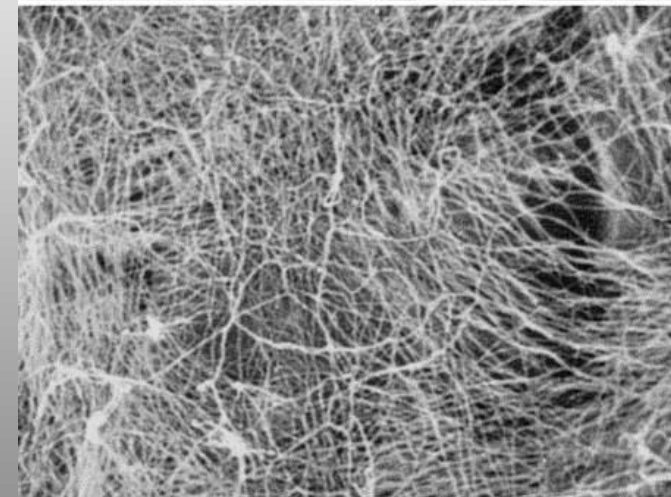
kolagen
fibrylarny

TEM

SEM

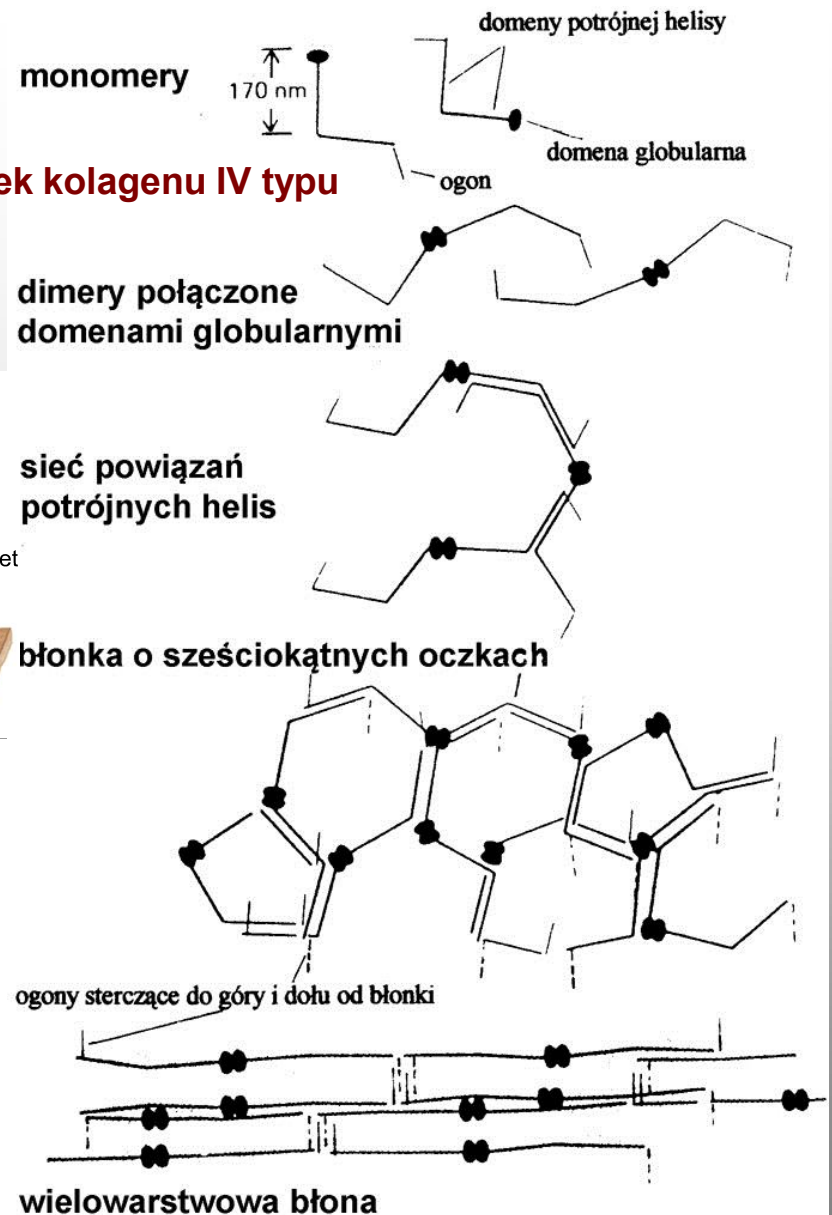
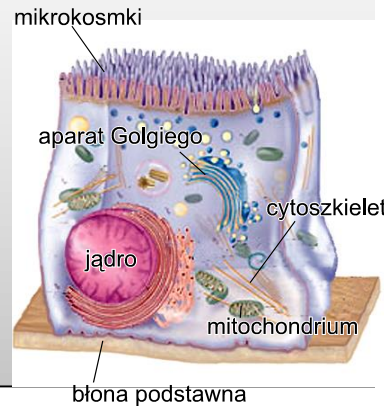

substancja międzykomórkowa
gąbki *Ephydatia*

powiązanie komórek w nabłonek wymaga innej formy kolagenu

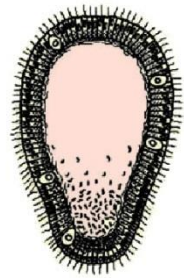
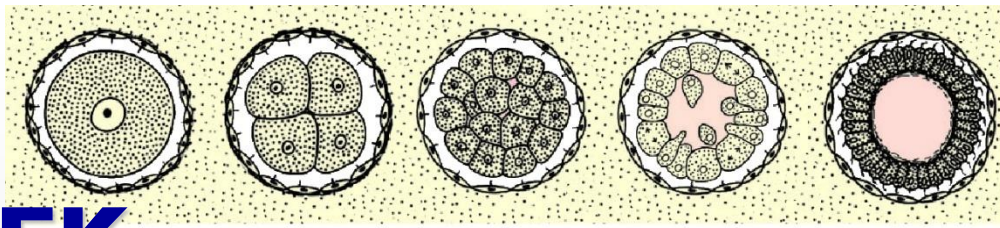
KOLAGEN IV typu

ułożenie cząsteczek kolagenu IV typu

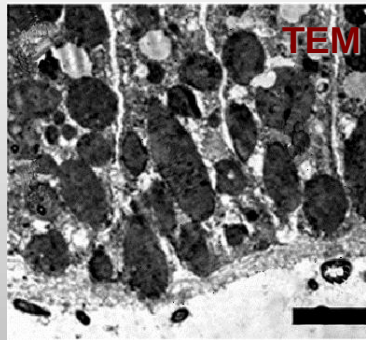
- błonę podstawną tworzy sieć krótkich monomerów kolagenu
- warunek embriogenezy
- i formowania szkieletu hydraulicznego stadiów dorosłych

wyznacza początek tkankowców ale zdarza się u larw gąbek

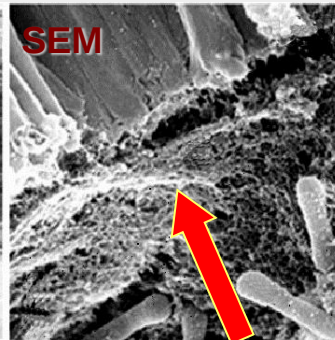

NABŁONEK gąbek

rozwój larw krzemionkowych gąbek *Plakina*

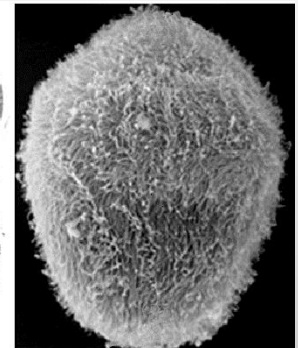
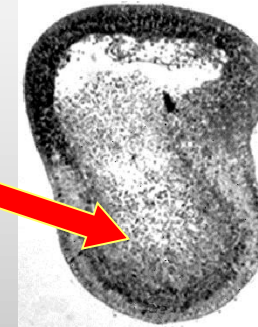

błona podstawna *Plakina*

kolagen IV typu

symbiotyczne bakterie

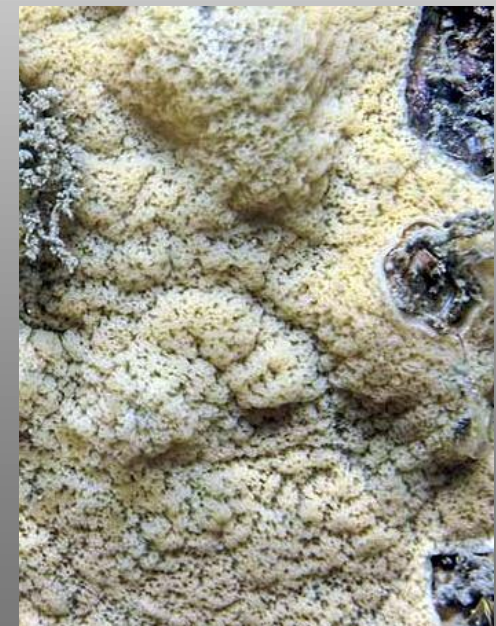

larwy *Corticia* i *Plakina*

- larwy gąbek aktywnie pływają i nawigują
- orzęsione komórki larw pierwotnych gąbek tworzą nabłonek palisadowy
- dzięki kolagenowej błonie podstawnej

stadia dorosłe wtórnie uproszczone?

pokrój ciała *Plakina*

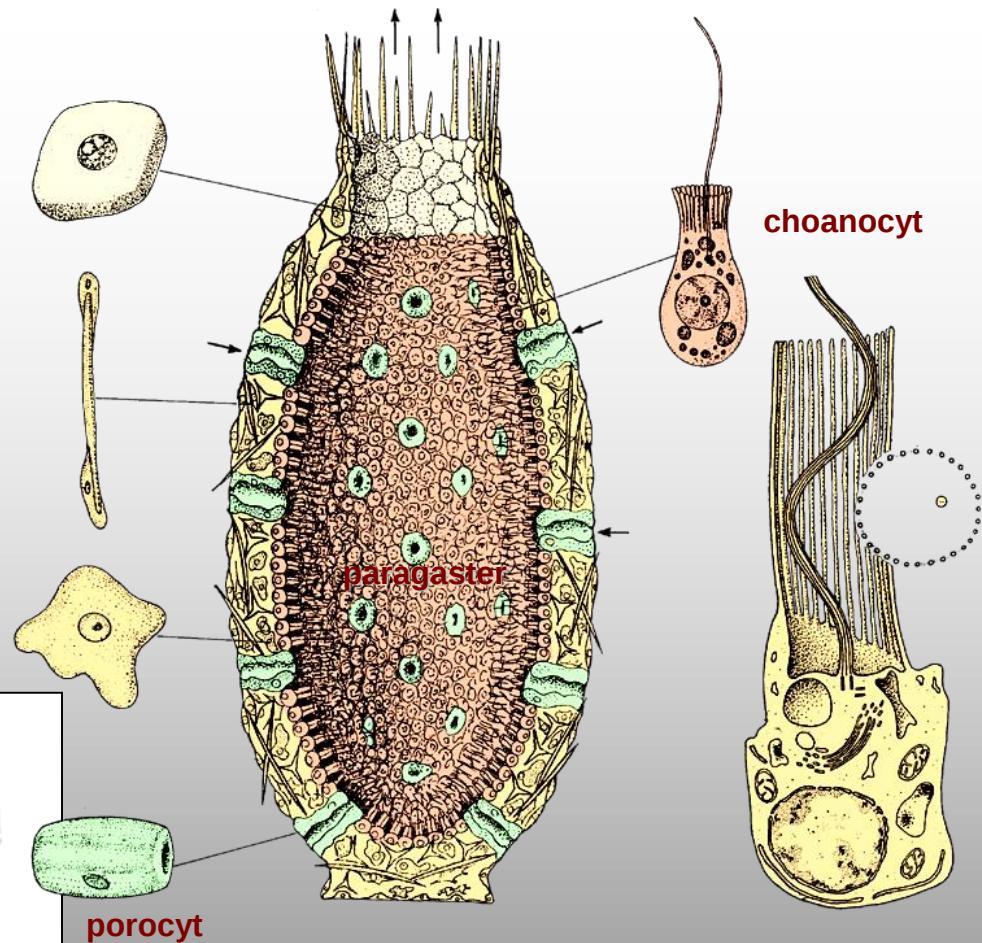
SPONGIAE

GĄBKI plan budowy

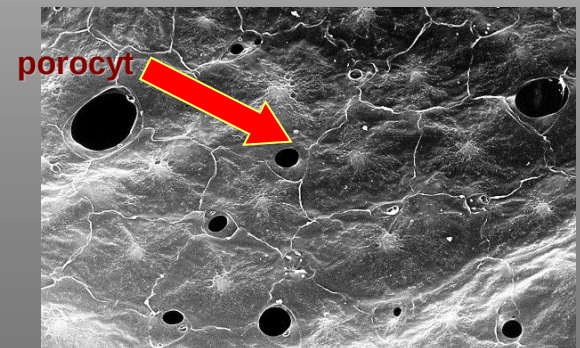
gąbka wapienna
Grantia
(Calcarea)

- wiciowe choanocyty z *microvilli* przepompowują wodę do jamy paragastru
- cytoszkielet określa kształt komórek powiązanych desmosomami i *glycocalyx*

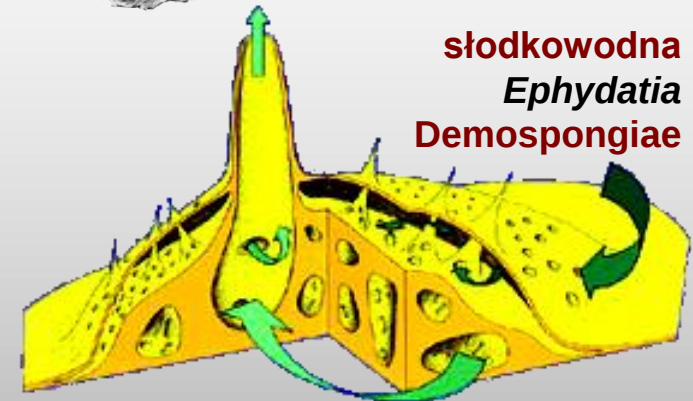
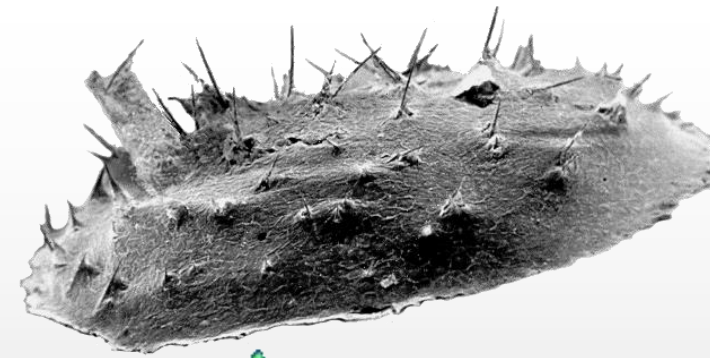
pinakocyty
Ephydatia
(Demospongiae)

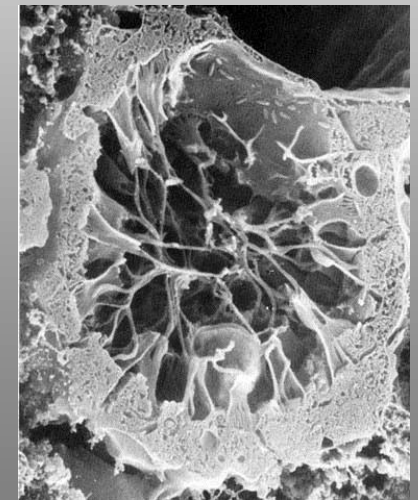
najprostsze anatomicznie są gąbki wapienne

SPONGIAE

GĄBK funkcja

- kierunek przepływu wody odwrotny niż u tkankowców
- przypomina raczej organizację ich układu wydalniczego

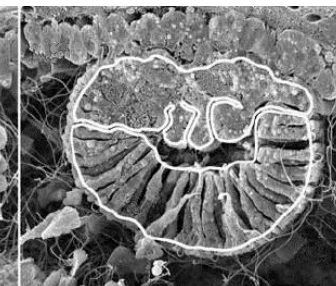
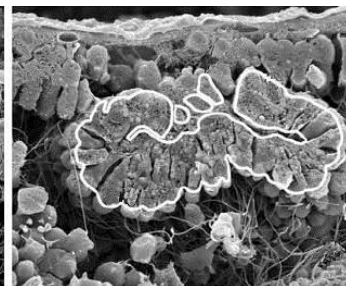
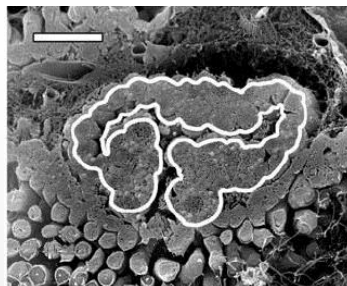
plany budowy gąbek i tkankowców niepodobne

komora choanocyto

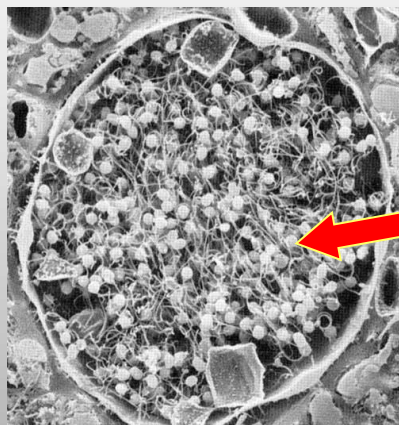
SPONGIAE

GĄBKI

rozwój osobniczy

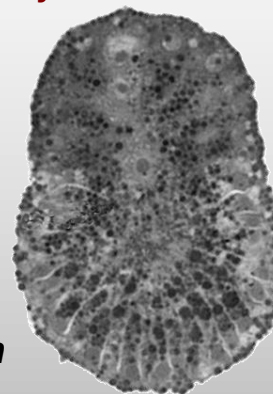

inwersja warstw larwy

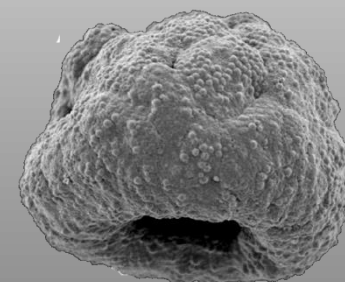
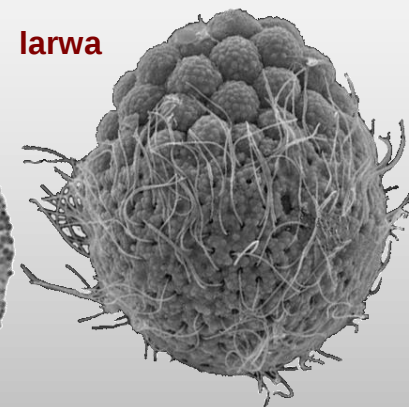

spermatocyty

wapienna gąbka *Sycon*

larwa

osiedlająca się
"gastrula"

- z zygoty gąbek wapiennych powstaje embryon o wiciach skierowanych do środka
- larwa wynikiem jego inwersji a po osiedleniu
- powtórna migracja orzęsionych komórek

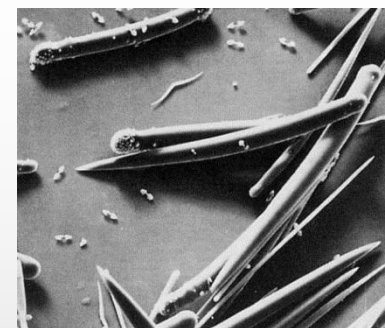
plemniki przenoszone do jaja przez pełzakowate komórki

SPONGIAE

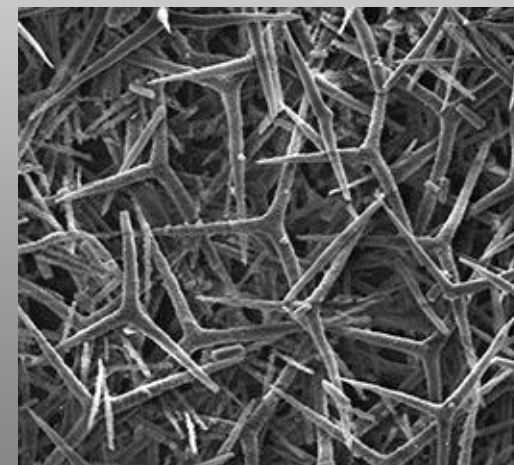
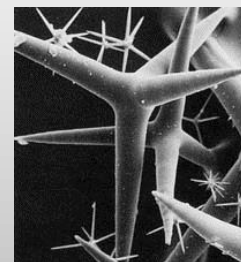
IGŁY MINERALNE

szkielet ochronny gąbek

- igły krzemionkowe wydzielane wewnątrzkomórkowo
- igły wapienne i masywny szkielet zewnątrzkomórkowe
- krzemionka stabilna w środowisku kwaśnym, węglan wapnia w alkalicznym

jednoosiowe
i
czteroosiowe
igły
krzemionkowe

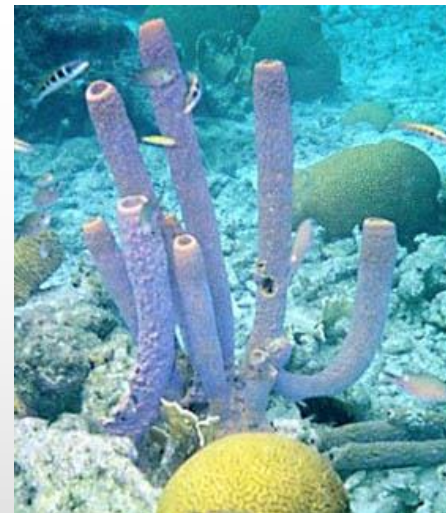

igły wapienne

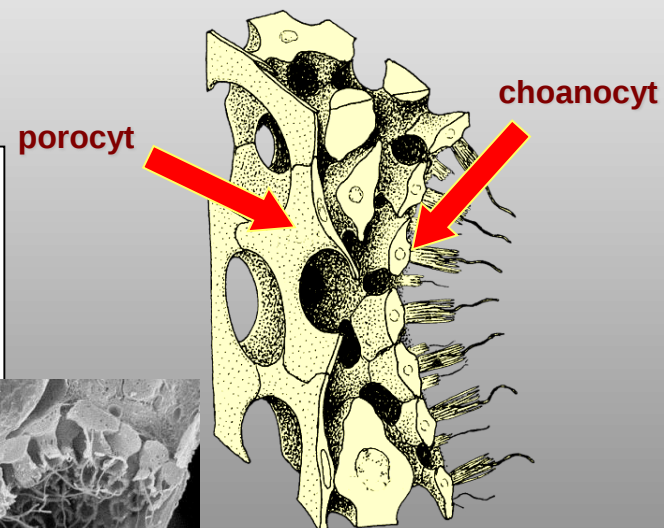
igły wewnątrz ciała przeciw drapieżnikom

DEMOSPONGIAE

GĄBKI KRZEMIONKOWE komórkowe

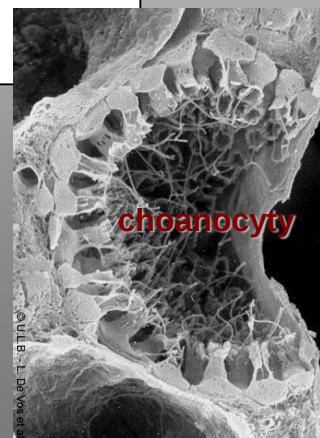
- igły pierwotnie jednoosiowe
- u wielu rozgałęzione i splecione w sieć
- u zaawansowanych czteroosiowe

Ephydatia

konstrukcja komory
choanocytovej
Demospongiae

bywa też bazalny szkielet wapienny

Petrobiona

DEMOSPONGIAE

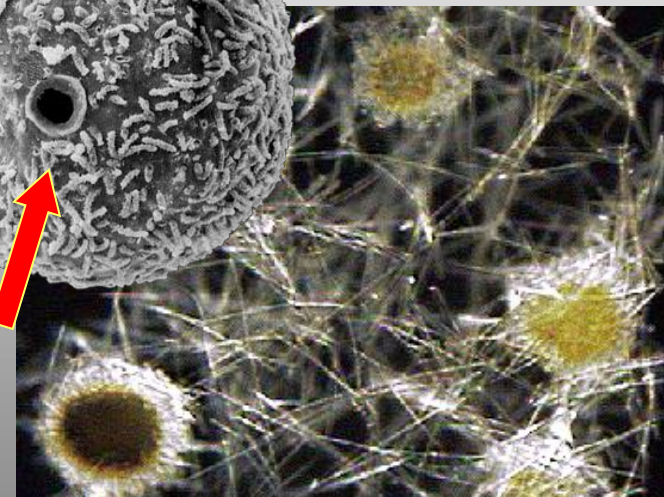
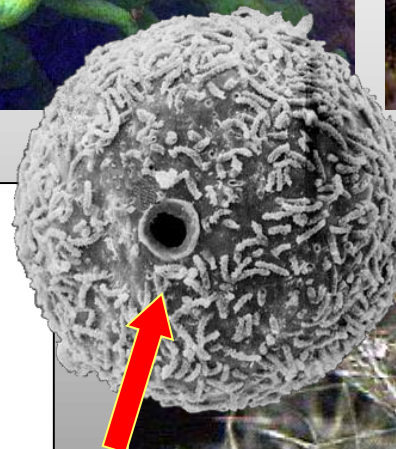
GEMMULE przetrwalniki

słodkowodna
Spongilla
z symbiotycznymi
zielenicami *Chlorella*

opróżniona gemmula

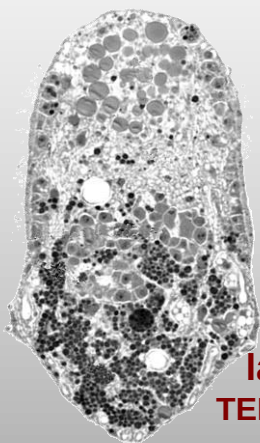
- agregaty komórek w sponginowej otoczce ochronnej
- forma rozmnażania bezpłciowego
- umożliwia także przetrwanie niekorzystnych okresowych zmian środowiska

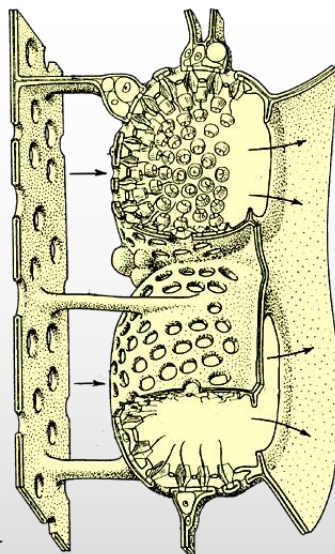
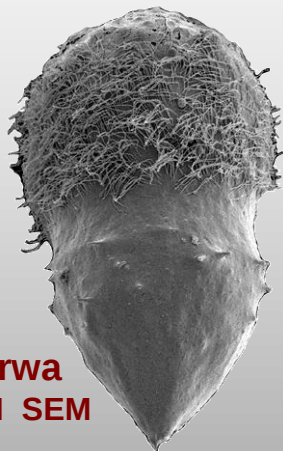
gemmule są typowe dla gąbek słodkowodnych

HEXACTINELLIDA

GĄBKI szklane

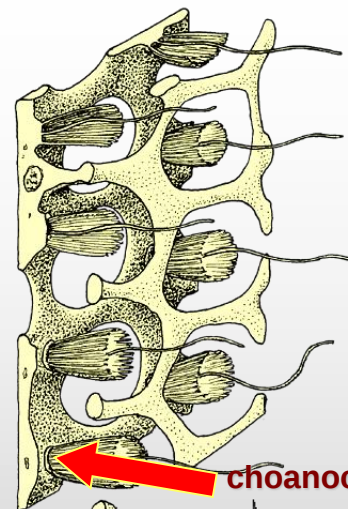

larwa
TEM SEM

Farrea

konstrukcja komory
choanocytowej Hexactinellida

Aphrocallistes

choanocyt

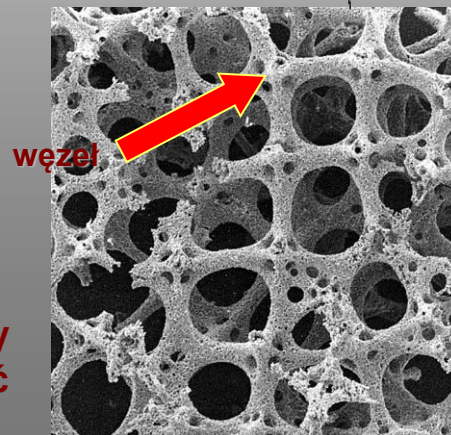

luźna igła
trójosiowa

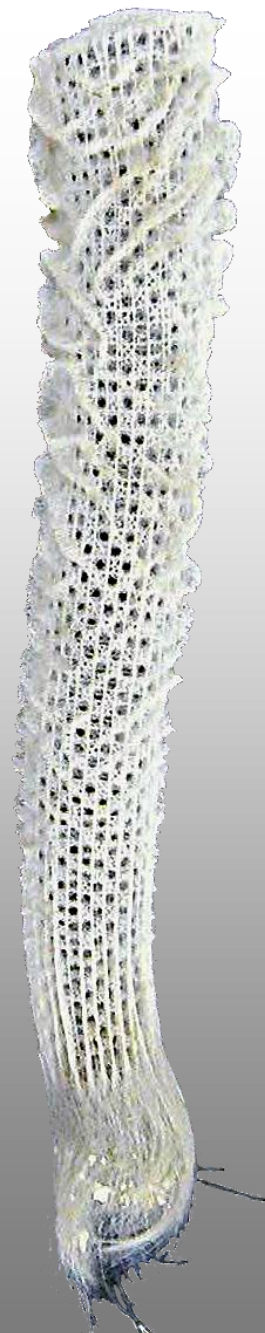
- komórki zlane w syncytium
- igły trójosiowe pierwotnie luźne
- u zaawansowanych zlane w sieć

dziś zwykle głębinyowe

krzemionkowe igły
zlane w sieć

węzeł

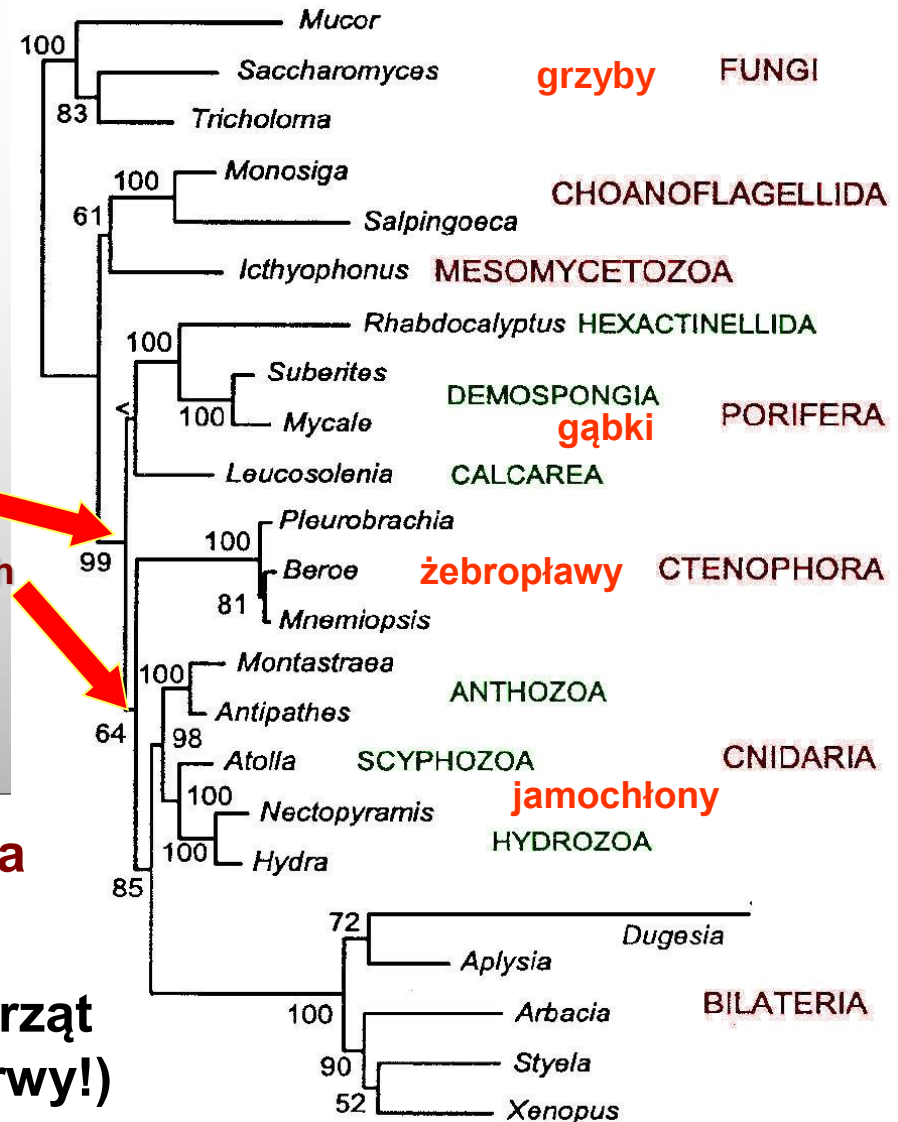
Euplectella

METAZOA

pokrewieństwa

błona podstawna u larw
błona podstawna u dorosłych

- kolagenowa błona podstawna organizuje nabłonek
- wspólna dla wszystkich zwierząt poza gąbkami (mają ją ich larwy!)

obie podjednostki rRNA

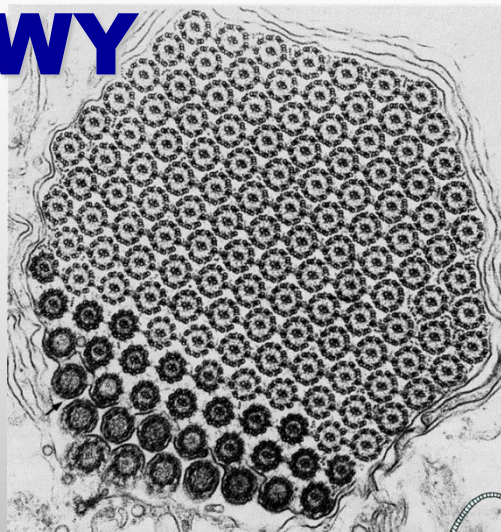
najpierw wyodrębniły się żebroplawy

CTENOPHORA

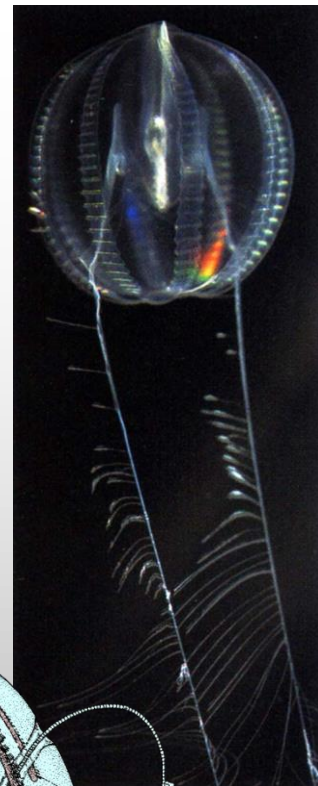
ŻEBROPLAWY

plan budowy

macrocilia
Beroë

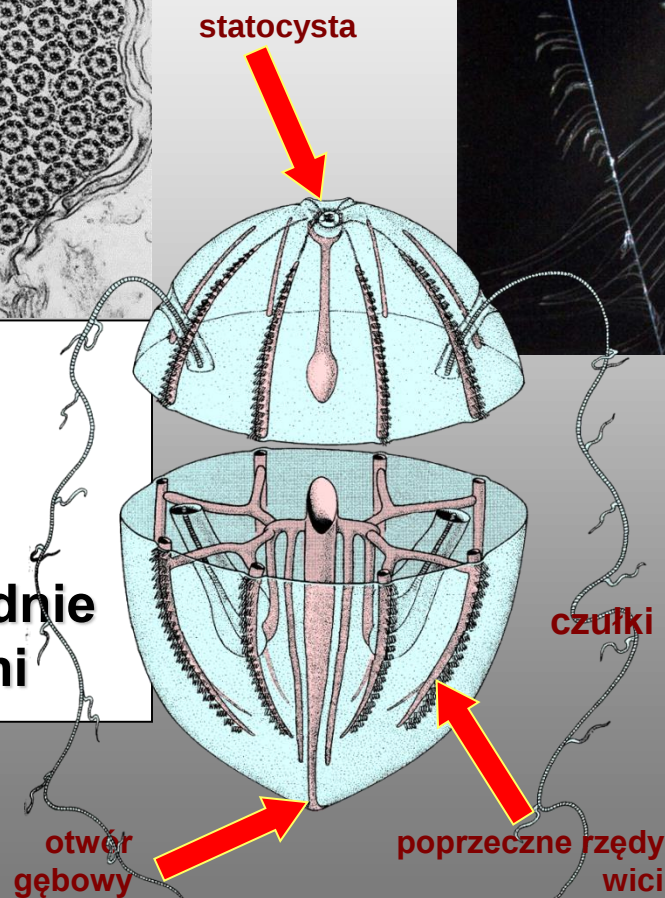

Pleurobrachia

- drapieźniki o biradialnej symetrii; osiem narządów grzebykowych i wypustek jelita
- na drzewach molekularnych pośrednie między gąbkami a parzydełkowcami

ale anatomia wcale nie pośrednia

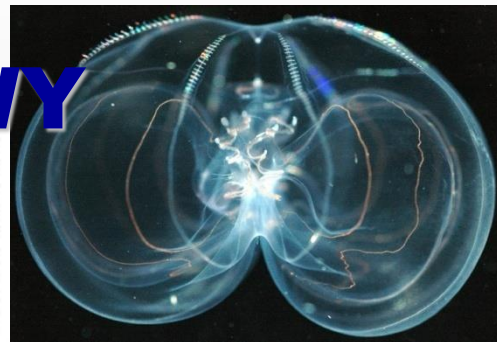

CTENOPHORA

ŻEBROPLAWY planktonowe

- dziś relikty dawnego zróżnicowania
- różnorodne kształty
- ale jednorodny plan budowy

Thalassocalyce

Cestum

Coeloplana

PLATYCTENIDA

Thalassocalyce

LOBATA

Bollnopsis

Mnemiopsis

Leucothea

Cestum

CESTIDA

Velamen

Ocyropsis

bentosowe

18S rRNA

Beroe BEROIDA

bez czułek

Beroë

Mnemiopsis

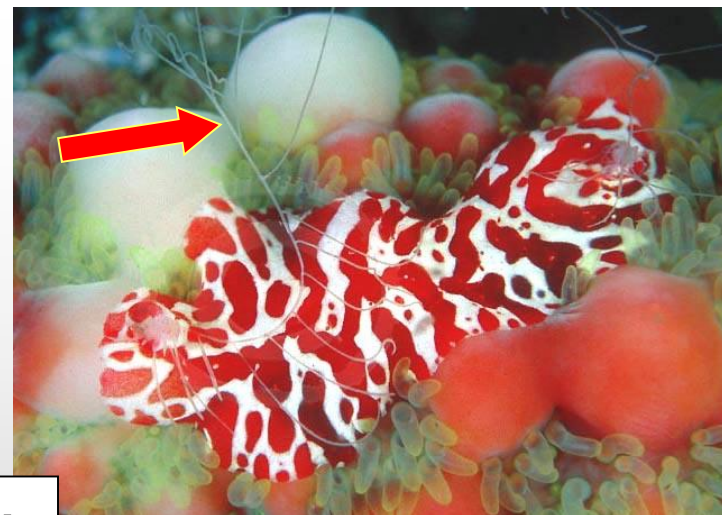
LOBATA

CTENOPHORA

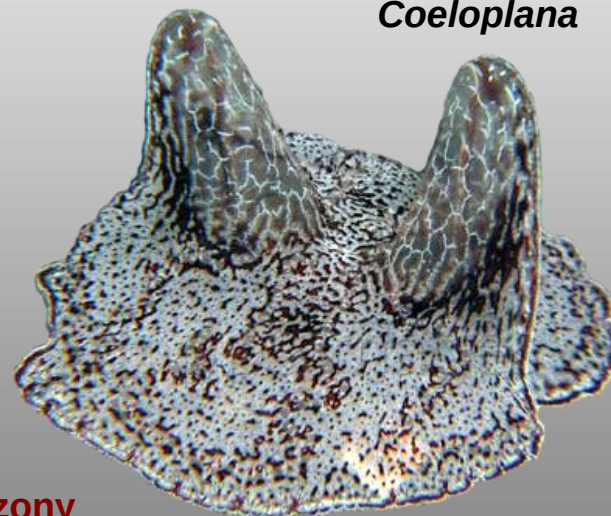
ŻEBROPLAWY

bentosowe i Placozoa

czułki

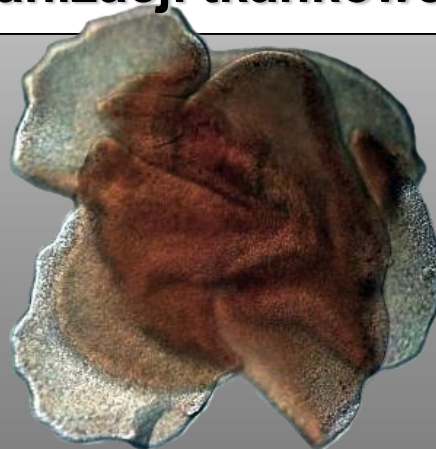
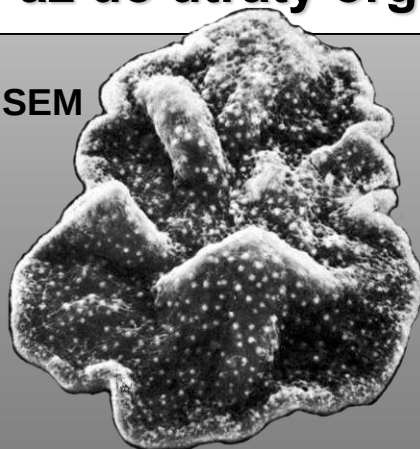

pełzający żebroplaw
Coeloplana

wtórnie
uproszczony
Trichoplax
Placozoa

SEM

bynajmniej nie ukazują stanu z początków ewolucji Metazoa

CNIDARIA

PARZYDEŁKOWCE pokrewieństwa

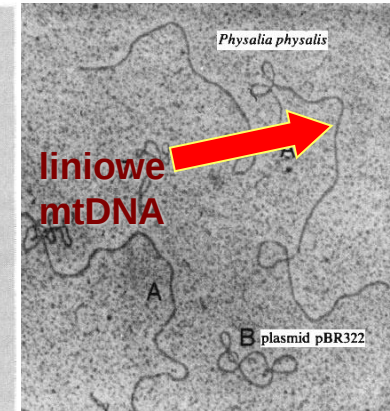
Southern blot

koliste mtDNA

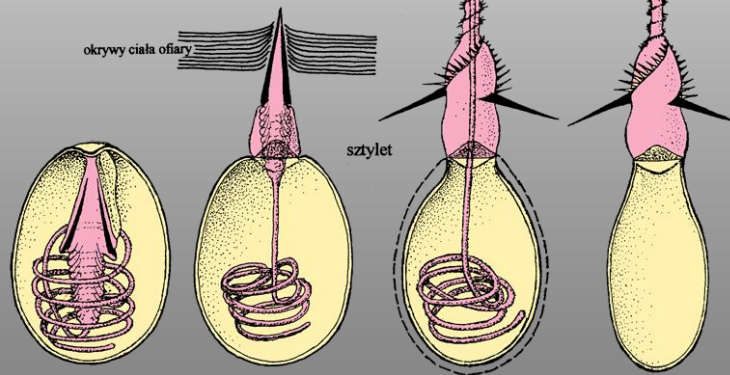
liniowe mtDNA

Condylactis
Cassiopea
Hydra

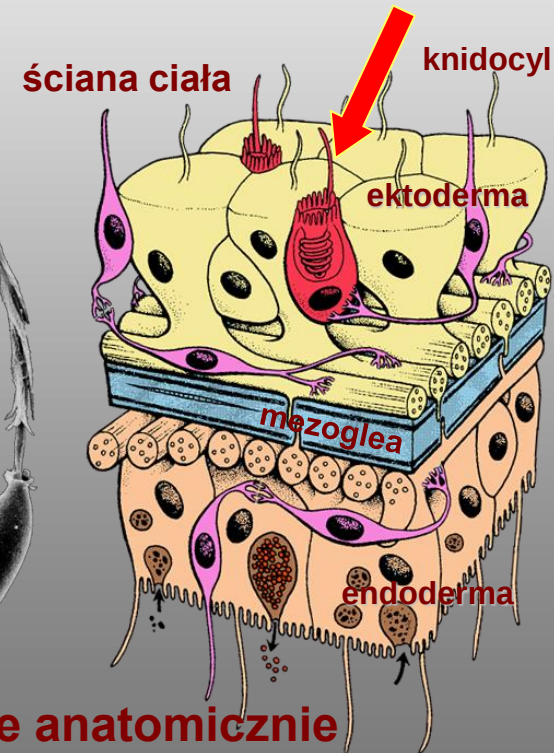
koralowiec
krążkopław
stułbiopław

- nematocyty u wszystkich
- najbardziej różnorodne u stułbiopławów
- tylko koralowce zachowały koliste mtDNA

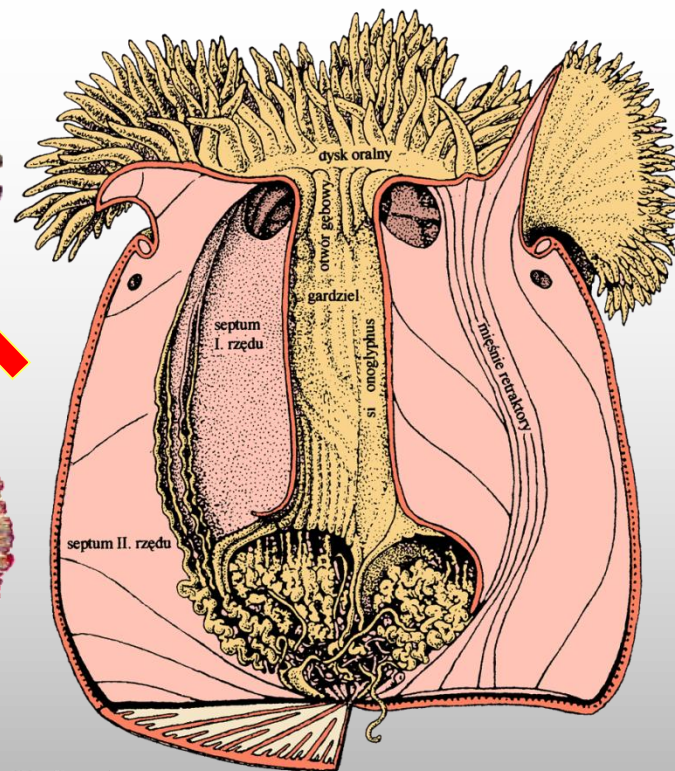
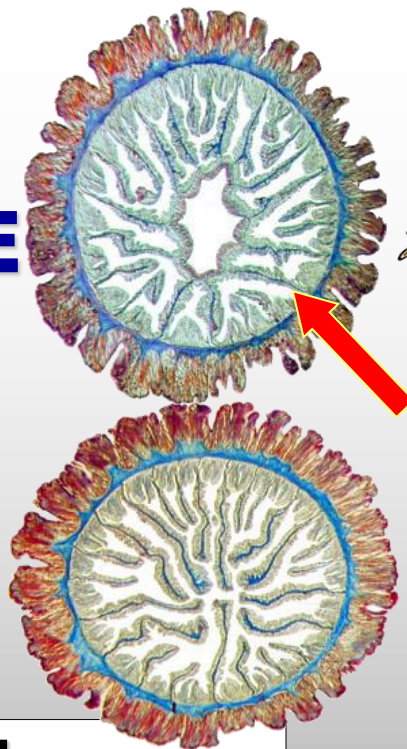
działanie nematocytu

najpierwotniejsze są zarazem najbardziej złożone anatomicznie

ANTHOZOA Actiniaria

KORALOWCE ukwiały

- osobnicze, zwykle z podeszwą
- dwa urzęsione wycięcia gębowe – wlot i wypływ do jamy gastralnej
- ciśnienie napędzanej wody utrzymuje kształt ciała i czułków
- wnicowywanych mięśniowo

krab *Parapagurus* i ukwiały *Stylobates*

symetria promienista nałożona na dwuboczną

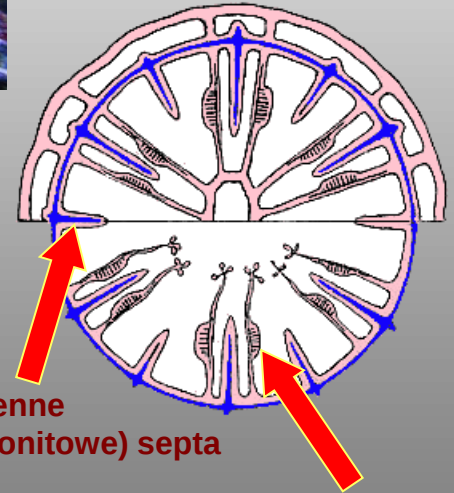
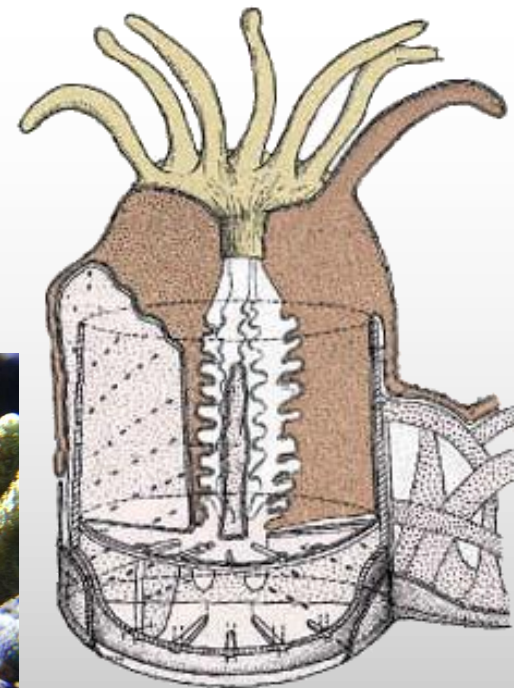
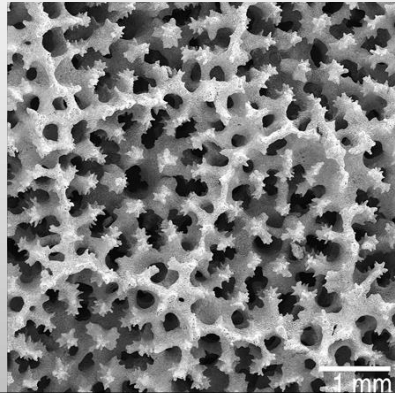
ANTHOZOA Scleractinia
KORALOWCE
wapienne

Acropora

często szkielet wapienny
okryty miękkimi tkankami

Porites

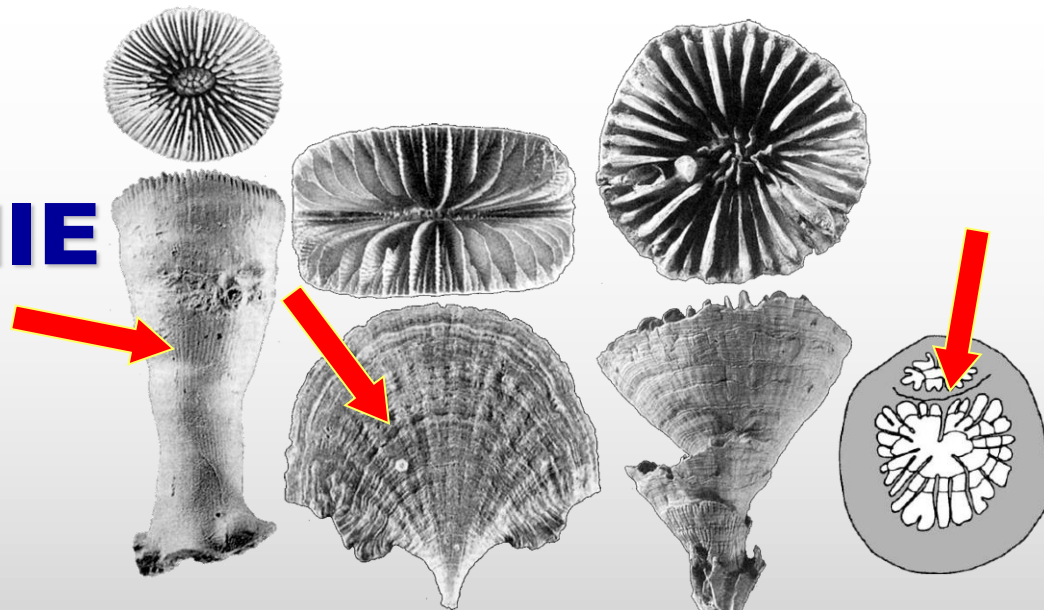

- nierozgałęzione, tępo zakończone czułki; spłaszczony otwór gębowy bez wycięć
- kolonijne rafowe gatunki z symbiontami wewnątrzkomórkowymi – bruzdnicami
- szkielet rafowych zwykle porowaty

dzisiejsze koralce rafowe młode ewolucyjnie

ANTHOZOA Scleractinia

POCHODZENIE szkieletu

osobnicze *Caryophyllia*

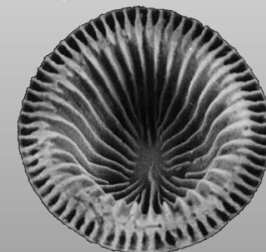
Flabellum

Gardineria

Mitrodendron

150 mln lat

- częste pełne okrycie aragonitowego szkieletu przez miękkie tkanki – bo bioerozja
- rozwój zaczynają zwykle od sześciu septów; pierwotnie układ dwuboczny
- podobnie jak u paleozoicznych kalcytowych rugosów

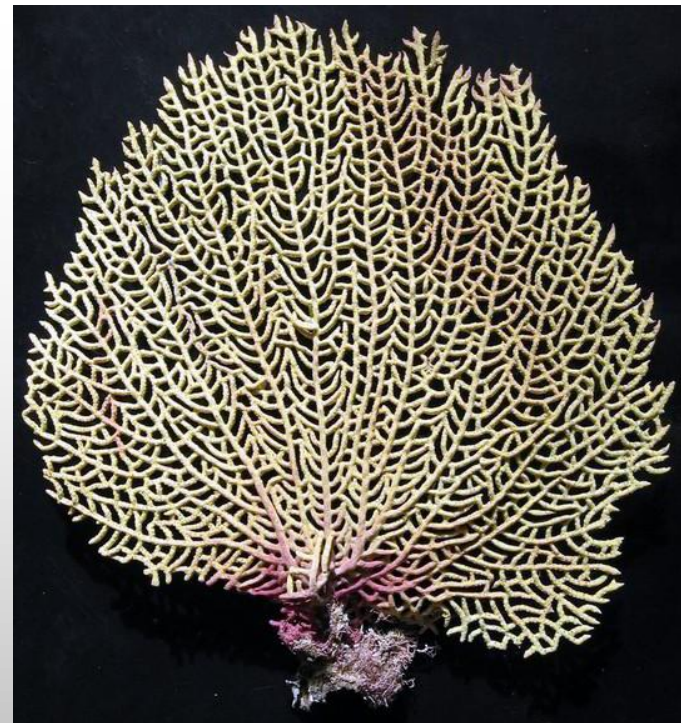
Pterorhiza

Rugosa 370 mln lat

niektóre rugosy miały aragonitowy szkielet a skleraktynie kalcytowy

ANTHOZOA Octocorallia
KORALOWCE
ośmiopromienne

Gorgonia
gorgonia

Clavularia

- osiem pierzastych czułek
- kolonijne
- wewnętrzny szkielet

integracja kolonii

Cavernularia

Renilla

pióra morskie

Pennatula

SCYPHOZOA

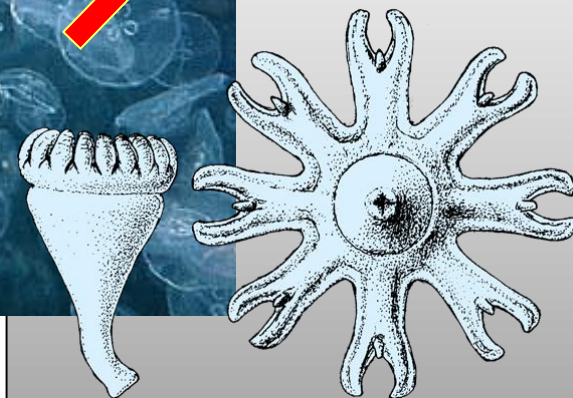
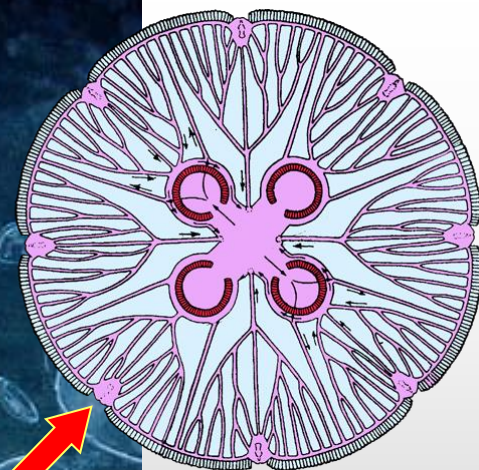
KRAŻKOPŁAWY

plan budowy

Semaestomae
chelbia Aurelia

- ścisła symetria czteropromienna
- *ropalia* – narządy wzroku i równowagi przy krawędzi parasola meduzy
- wić nematocytów zmieniona w organ czuciowy (jak u stułbiopławów)
- meduzy z poprzecznego podziału polipów

dominuje planktonowe stadium meduzy

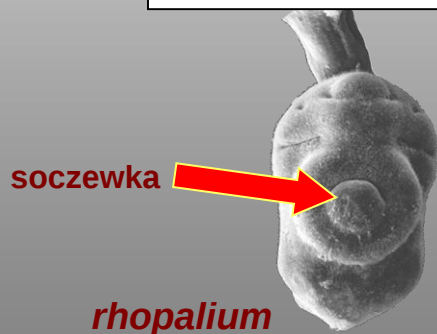

SCYPHOZOA

KRAŻKOPŁAWY

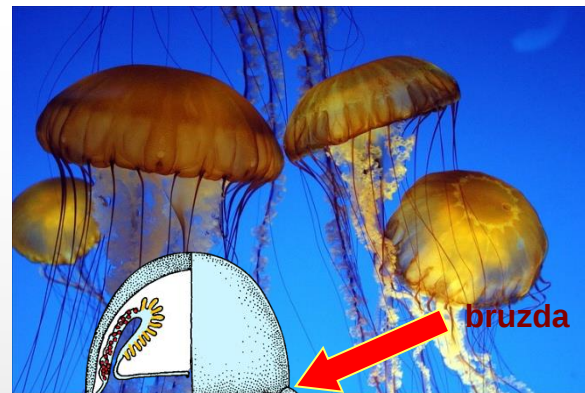
ewolucja

- od form podobnych do stułbiopławów, przez rozbudowę płatów gębowych, po redukcję otworu gębowego

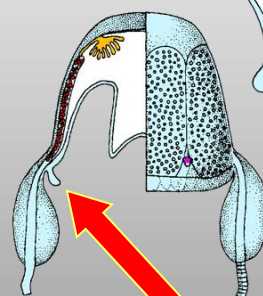
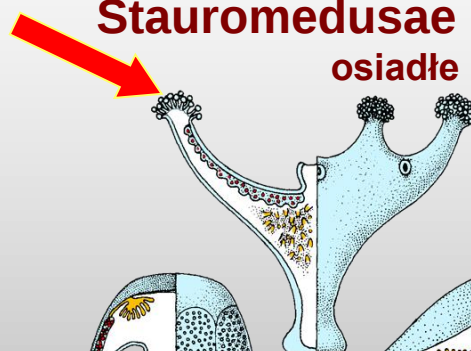

u stułbiopławów stadium meduzy podrzędne

Coronatae
głębinowe
polip w rurce

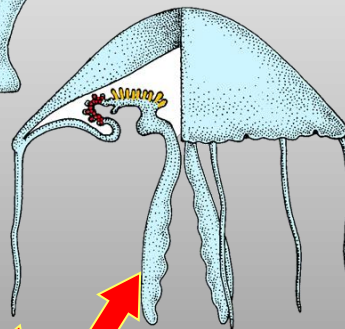
Stauromedusae
osiadłe

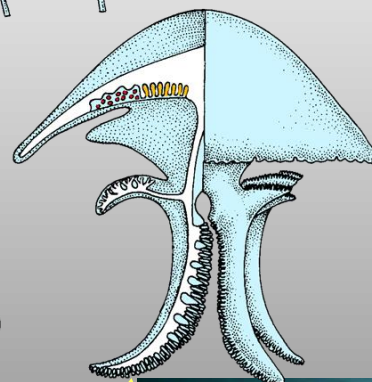
Cubomedusae
jadowite

velum

czułki

Semaestomae
płaty gębowe

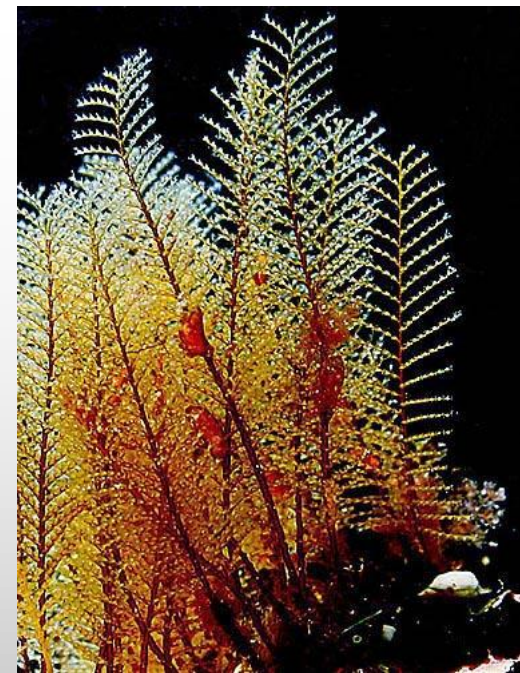
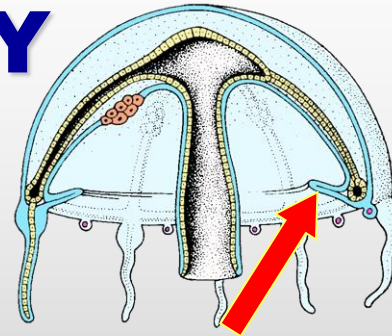
autotroficzne
symbionty w płatach
gębowych
Rhizostomae

HYDROZOA

STUŁBIOPLAWY

ewolucja

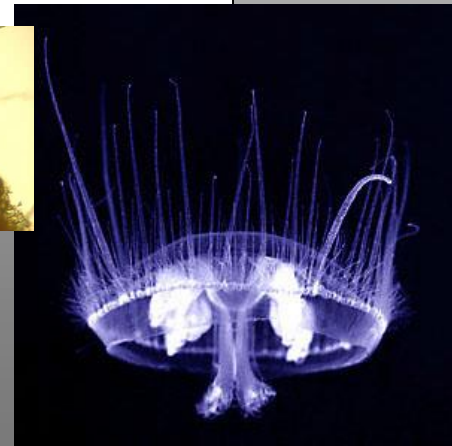
Thecata Aglaophenia

- mała meduza z *velum* pączkuje bocznie
- zwykle dominuje stadium kolonijnych polipów
- są też formy całkowicie planktonowe bez osiadłego polipa

Thecata Gonothyrea

polip i meduza *Craspedacusta*

polipy rurkopławów pelagiczne

SIPHONOPHORA

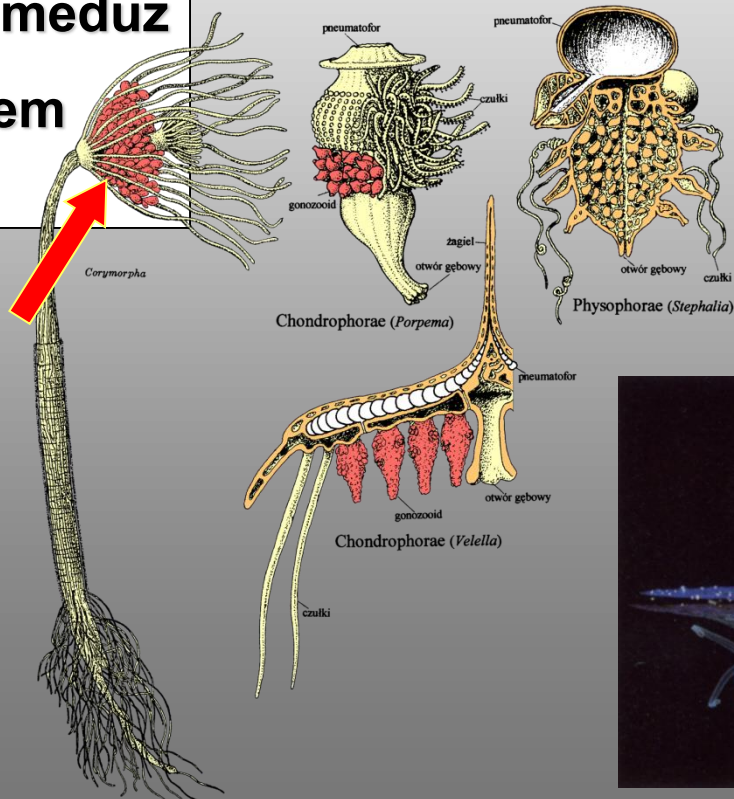
RURKOPŁAWY

ewolucja

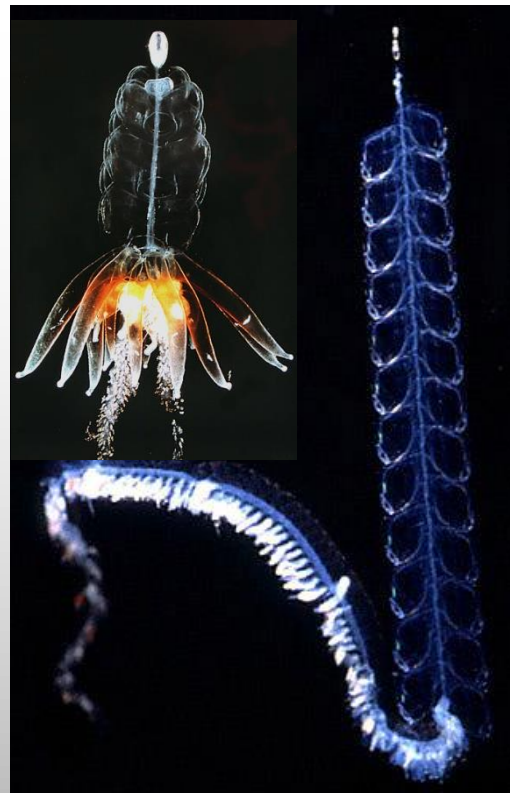
- planktonowe polipy nie uwalniające meduz
- wypełniony gazem pneumatofor

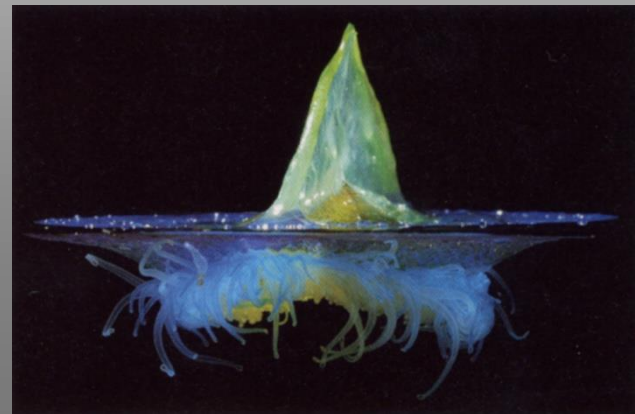
HYDROZOA Thecata
Corymorpha

Physophorae

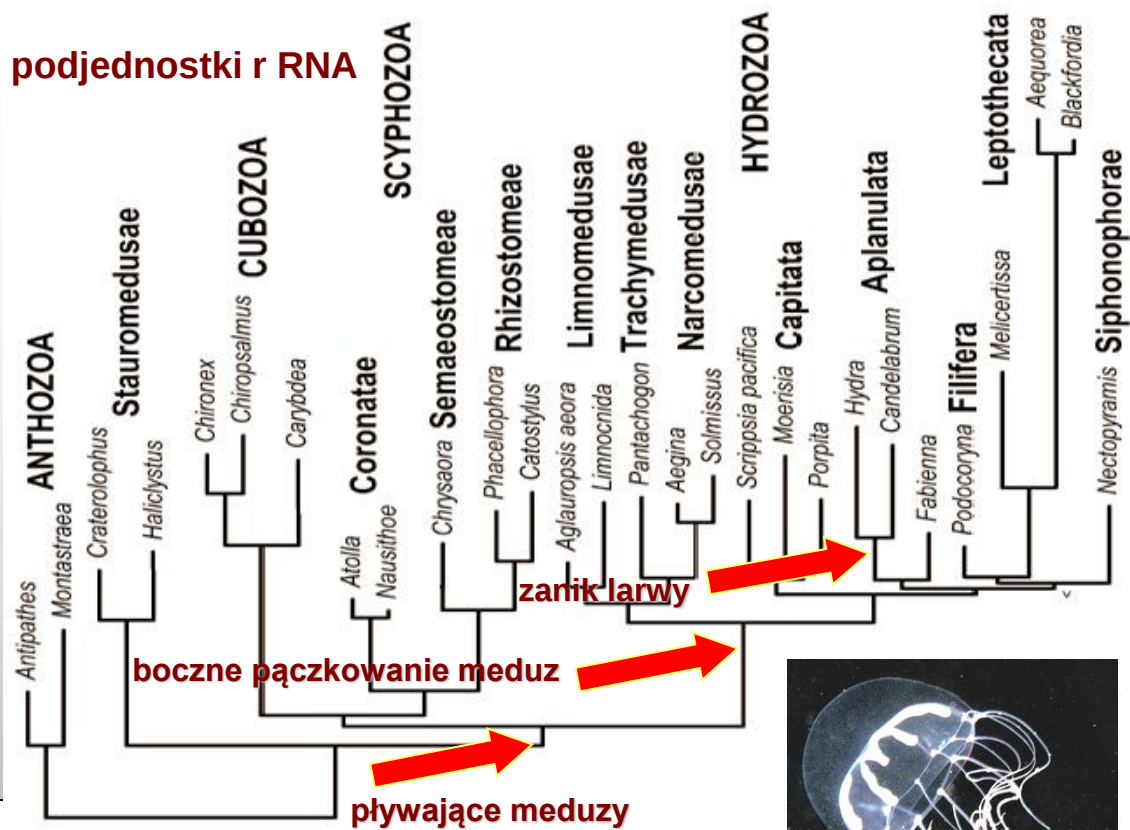
Chondrophorae Velella

obie podjednostki r RNA

HYDROZOA

STUŁBIA uproszczona

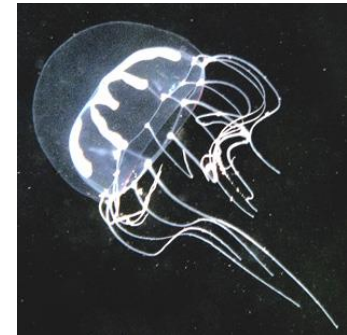
- słodkowodna *Hydra* pochodzi od kolonijnych przodków ze stadium meduzy

nic w niej pierwotnego

stułbia
Hydra

meduza
i polip
Moerisia

HYDROZOA

MYXOSPORIDIA

pasożytnicze

planktonowa
narcomedusa *Cunina*
larwa pasożytuje na
meduzach

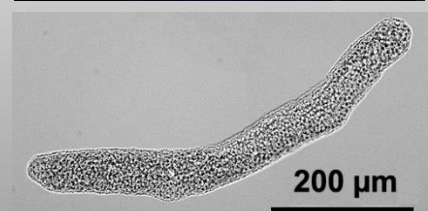

pasożyt jaj ryb *Polypodium*

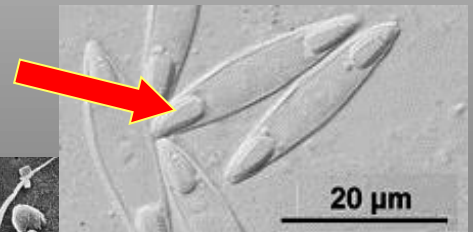

- larwa planktonowych
stułbiopławów bez stadium polipa
pasożytuje na meduzach
- pasożyt jaj ryb ma jeszcze czułki
- pasożyt mszywiolów ma pokrój
planuli i cztery mięśnie

Buddenbrockia
pasożyt mszywiolów

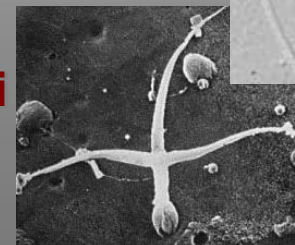

nematocysta

Myxosporidia długo uważane za pierwotniaki

Myxosporidia *Myxidium*

„spora”